

Genişletilmiş Özet

Madde Kullanım Bozukluğu Olan Bireylerin Bilişsel Duygu Düzenleme Tazrları İle Dürtüsel Davranma Durumları Arasındaki İlişki

Giriş

Madde kullanım bozukluğu, madde kullanmayı isteme, madde almayı kompulsif olarak düşünme, olumsuz sonuçlara rağmen madde kullanma ve işlevselliğin kaybıyla karakterize bir psikiyatrik bozukluktur. Birçok neden araştırılmış olsa da duyguların ve duygu düzenlemenin tüm bağımlılık davranışlarıyla ilişkili olduğu ve bağımlılığının başlamasında, sürdürülmesinde ve bırakılmasında rol oynayabileceği de belirtilmektedir. Birçok duygu söz konusu olduğunda bu duyguların etkisinin belirlenmesi önemlidir. Çünkü bireyler sadece olumsuz duygulardan kaçınmak veya bunları düzenlemeye çalışmak için değil, aynı zamanda olumlu duyguları tetiklemek için de maddeye başvurabilmektedir. Duygu düzenlemede zorluk yaşayan bireyler, dürtüsel davranışları kontrol etmede, hedefe yönelik davranışları sürdürmede ve uyumlu duygu düzenleme stratejilerine erişmede zorluk yaşayabilirler. Madde kullanım sorunu olan bireylerde dürtüsel davranışlar ile duygu düzenleme stratejilerinin ilişkili olduğu ve bu ilişkinin alkol-madde kullanımını olumsuz etkileyebileceği belirtilmektedir. Madde kullanım bozukluğu olan bireyler, bağımlılık davranışının her aşamasında duygu düzenlemede zorluk yaşarlar. Bu özden hareketle bilişsel duygu düzenleme stillerinin ve dürtüsel davranışların belirlenmesinin alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireyin tedavi ve bakımı ağısından önemli olduğu düşünölmektedir.

Yöntem

Tanımlayıcı, kesitsel ve ilişki arayıcı nitelikteki araştırma verileri, Mart 2019 ile Mart 2020 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın evrenini, belirlenen tarih aralığında bir üniversite hastanesinin Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (AMATEM) ile bir bölge psikiyatri hastanesinin AMATEM servisinde yatarak tedavi olan madde kullanım bozukluğu tanısı alan bireyler oluşturmuştur. Örneklem seçimine gidilmemiş olup, araştırmanın yürütöldüğü tarihlerde DSM-5 tanı ölçütlerine göre bağımlılık tanısı ile yatarak tedavi gören ve araştırmaya katılım konusunda gönüllü olan tüm hastalar araştırmaya dahil edilmiştir. Analizler 197 anket üzerinden yapılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından yüzyüze toplanmış olup, veri toplamak amacıyla Tanıtıcı Bilgi Formu, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği (CERQ) ve Dürtüsel Davranış Ölçeği (UPPS) kullanılmıştır. Veriler, SPSS 25 paket programı ile çözümlenmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde, yüzdeler, ortalama, standart sapma kullanılmış ve değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Tüm analizlerde, istatistiksel anlamlılık değeri olarak $p < .05$ kabul edilmiştir.

Bulgular

Madde Kullanım Bozukluğu olan bireylerin %88,3'ü erkek ve yaş ortalaması 39 ± 12.43 'dür. Hastaların %52,8'i ilköğretim mezunudur. Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %73,1'inin alkol, %51,8'inin madde kullandığı ve %64'ünün daha önce de tedavi gördüğü saptanmıştır.

Hastaların bilişsel duygu düzenleme alt ölçekleri ile dürtüsel davranış alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Sonuçlar, ruminasyon ($r = -.143$, $p = .04$), pozitif yeniden odaklanma ($r = -.538$, $p = .00$), planlamaya yeniden odaklanma ($r = -.388$, $p = .00$), olumlu yeniden değerlendirme ($r = -.385$, $p = .00$), perspektife koyma ($r = -.290$, $p = .00$), felaketleştirme ($r = -.155$, $p = .03$) değişkenleri ile UPPS'in önceden tasarlama eksikliği alt ölçeği arasında anlamlı ters korelasyon olduğunu göstermiştir. CERQ alt boyutlarında Pozitif yeniden odaklanma ($r = -.298$, $p = .00$) ve plana yeniden odaklanma ($r = -.262$, $p = .00$) ile UPPS ölçeği toplam puanı arasında negative yönde anlamlı korelasyon bulunmuştur.

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, bilişsel duygu düzenleme stratejileri (Düşünceye odaklanma, Pozitif odaklanma, Plana odaklanma, Pozitif yeniden gözden geçirme), dürtüsel davranmayı %20,6 oranında açıklamaktadır.

Tartışma

Madde kullanım bozukluğu olan hastaların bilişsel duygu düzenleme stilleri ile dürtüsel davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bu çalışmaya katılanların çoğu orta yaşlı erkeklerden, ilkokul mezunu, bir işte çalışan ve okulda yaşayanlardan oluşmaktadır. İlgili çalışmalarda madde kullanım bozukluğu olan hastaların sosyodemografik özellikleri benzerdir.

Duygu düzenlemenin bazı beyin bölgeleri aktivitesini iyileştirdiği ve bireylere bağımlılığın tedavi ve bakımında yardımcı olabileceği bilinmektedir. Çünkü bağımlılıkta görölen bazı riskli ve dürtüsel davranışlar duygu düzenlemeyle ilişkilendirilmiştir. Bir araştırmada bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve dürtüselliliğin bağımlılık eğilimi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla olumlu yeniden odaklanma, planlamaya yeniden odaklanma, olumlu yeniden değerlendirme gibi adaptif duygu düzenleme stratejileri, zor ve stresli durumlara karşı karşıya kalan madde kullanım bozukluğu olan hastalar için koruyucu faktör olabilir. Çalışmamızda sonuçlar, pozitif yeniden odaklanma, planlamaya yeniden odaklanma, pozitif yeniden değerlendirme, perspektife koyma, önceden tasarlama eksikliği ve azim eksikliği gibi dürtüsel davranış bileşenleri arasında anlamlı, güçlü bir negatif korelasyon bulunduğunu göstermiştir. Araştırmada

da literatüre benzer şekilde madde kullanım bozukluğu olan hastalarda, adaptif duygu düzenleme becerileri arttıkça, dürtüsel davranışın azaldığı gözlenmiştir. Başka bir deyişle, madde kullanım bozukluğu olan hastalar için, stresli yaşam olaylarına ilişkin olumlu anlam yaratma (olumlu yeniden değerlendirme), neşeli ve hoş konular hakkında düşünme (olumlu yeniden odaklanma), olumsuz olaylarla baş etme adımlarını düşünme (planlamaya yeniden odaklanma) gibi stratejilerin kullanılması önemlidir. Benzer araştırmalarda da olumlu yeniden odaklanma, planlamaya yeniden odaklanma, olumlu yeniden değerlendirme ve perspektife koyma gibi bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin madde kullanım davranışlarını engelleyebileceğini bulunmuştur. Çalışmada bilişsel duygu düzenleme tarzlarından olan pozitif odaklanma ve plana yeniden odaklanma tarzını kullanan bireylerin dürtüsel davranmadıkları görülmüştür. Bir başka deyişle bireylerin olumsuz olay yerine daha keyif verici başka olayları düşünmesi ve olumsuz duruma yönelik hangi adımları atacağını düşünerek baş etmeye çalışması dürtüsel davranmasını azaltmaktadır. Bu sonuçta madde kullanım bozukluğu olan bireyler için önem arz etmektedir. Çalışmalar stresli bir olay karşısında bireylerin hangi adımı atacağını düşünmesi (plana yeniden odaklanma) ve ona yönelik karar vermesinin nüks etme süreçlerinde önemli olduğunu bildirmişlerdir. Nitekim yapılan regresyon analizinde de Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden plana tekrar odaklanma stratejisinin dürtüsel davranma üzerinde en yüksek oranda yordayıcı olduğu bulunmuştur. Bulgular bütüncül değerlendirildiğinde, madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bilişsel duygu düzenleme tarzları dürtüsel davranmalarını etkilemektedir. Dürtüsel davranmada bireylerin nüks etmesinde aracı rol oynayabilir. Dahası, madde kullanım bozukluğu olan bireylerin kullandıkları tarzlar dürtüsel davranmasını etkileyerek bireyin madde kullanması ile sonuçlanabilir. Bilişsel duygu düzenleme tarzının bileşenleri içme davranışı için önemlidir çünkü duygu düzenlemeyle ilgili zorlukların madde kullanımı vb. gibi dürtüsel ve riskli davranışları etkileyebileceği bilinmektedir. Bazı çalışmalarda duygu düzenleme ile bağımlılık arasındaki ilişki, dürtüsel davranış ile bağımlılık arasındaki ilişki ayrıntılı olarak açıklanmıştır.). Bu çalışmada yapılan regresyon analiz sonuçları da göstermiştir ki, madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bilişsel duygu düzenleme tarzları (Düşünceye odaklanma, pozitif yeniden gözden geçirme, pozitif odaklanma ve plana odaklanma) dürtüsel davranma durumunu (%20.6 oranında) yordamaktadır. Son olarak, araştırmadan elde edilen bulgulara göre, madde kullanım bozukluğu olan bireylere bir sorun ile karşılaştığında hangi adımı atacağını düşünmesi ve olumlu şeyleri düşünmesine yönelik girişimlerin planlanmasının önemli olduğu söylenebilir.